

válaszával, amelyhez empirikus anyagot az 1949-ben bekövetkezett millenáris mozgalom témakörében végzett gyűjtései szolgáltattak. (Lásd például: *Jelek égen és földön. Hiedelem és helyi társadalom a Székelyföldön*. KAM – Regionális és Antropológiai Kutatások Központja, Helyzet Könyvek, Csikszereda, 1998.) Jelen munkájában arra irányítja a figyelmet, hogy a hatalom erőszakos terjeszkedésének következtében kialakult társadalmi feszültségek egy millenáris csodavárásban teljesedtek ki. Elemzéséhez teoretikus kiindulópontot a millenáris társadalmi mozgalom kutatásának eredményei nyújtanak, amelyeket koherens elméleti keretbe integrál a krízis kulturális szerepének kidolgozása révén. Ezáltal fontos társadalmi problémák antropológiai elemzéséhez kínál új megközelítési szempontokat. Értelmezése szerint „a krízis olyan (funkciójában leginkább az ünnepi rítusokhoz hasonló, de nem kiszámíthatóan visszatérő, hanem váratlan, rendkívüli) alkalom, amikor megtörténik az emberi közösségek életképességét megadó szimbólumok és szimbólumrendszerek felülvizsgálata, átalakítása, megerősítése”. (254.) A társadalmi mozgalom elméleti felhasználása mellett a hegémóniaelméletet követi, amelynek lényege a centrum–periféria distinkció. (Itt főként William McNeill, Clifford Geertz és Edward Shils munkáit idézi, és nem Antonio Gramsci elméletét. Emel-

lett teljes mértékben mellőzi Michel Foucault hatalom-konceptióját, diskurzuselméletét.)

Ahol a szerző az árnyalt megjelenítéshez nem rendelkezik elég adattal, ott jelzi, hogy hol kellene tovább kutatni, mit kellene feltárni ahhoz, hogy a történések mibenlétéről teljesebb valóságképet kaphassunk. Valószínűleg a szerző is belátja, hogy a sajtó, valamint az a kevés számú egyéb forrás (a 6. és 7. fejezetet leszámítva) nem elegendő a rekonstruált múlt árnyalt megismeréséhez, feltárásához. Az új források elérhetővé válásával a korszak történelme valószínűleg módosulni fog, ahogy erre maga is felhívja a figyelmet. Mindemellett a jelenleg hozzáférhető és számba vehető források feldolgozásával a szerző fontos lépést tett a kommunista diktatúra kezdeti hatalmi építkezési technikáinak, valamint a székelyföldi rurális társadalom erre adott reakcióinak történeti antropológiai elemzése terén. Végző soron sikerült megragadnia azt az indokoltan mentalistatörténetnek nevezhető váltást, amely előtörténetét képezte a székelyföldi társadalom külső hatásokra kikényszerített átalakulásának. A könyv jelentőségét emeli, hogy a szerző által hitelesen felépített társadalmi kontextus ismeretében egy fontos társadalmi, illetve társadalomlélektani probléma, az 1949-es millenáris mozgalom jelenségei váltak empirikusan megközelíthetőkké, magyarázhatókká.

Peti Lehel

Egy identitás határán

Bodó Barna: Az identitás egyetemessége. Kvár 2004. 222 lap

Mit is jelent az identitás, az identitásunk? Az úgynevezett „identitáskutatóknak” mai napig sem sikerült egységes választ adniuk a kérdésre, nem sikerült egy átfogó paradigmát kidolgozniuk az Erikson által bevezetett fogalomra. Bodó Barna számára a válaszkérés létkérdés, személyesen érinti a probléma, magán- és közügyé minőségül a válasz.

Napjainkban az identitás valahogy megoldandó feladattá vált, az egyéneknek szembe kellett nézniük önmeghatározásuk, identitásuk alakításával. Mindenkinek megvolt a kijelölt helye a társadalomban, amit el kellett foglalnia és ennek a helynek, a „valóságnak megfelelően” megalkotnia önmagát. Ugyanakkor az egyének csupán annyi volt a feladata, hogy a közösség elvárásaihoz alkalmazkodva minél jobban ellássa a rá kiszabott feladatokat. Az identitást, az egyén helyét a társadalomban túlnyomórészt a közösség határozta meg. Ez az élet természetes rendjévé vált, a modernitás biztonságos, rendezett, megismerhető világot nyújtott, ahol többekévesb mindenki tudta önmagáról és a másiról, hogy ki ő, és kivé válhat.

Manapság egyre gyakrabban beszélnek általános identitásválságról, ugyanis felbomlottak a hagyományos keretek, amelyek adottak voltak, s az egyén számára a biztos, mindig kiszámítható terepet jelentették. Ezek az identitáskeretek felbomló formájukban is problematikusá váltak, ugyanis alig belátható jövőjű és felgyorsult

ütemű átalakulás útján vannak, esetleg olyanok léptek a helyükbe, amelyek ma még nélkülözik a történeti távlatot, a hagyományos meggyökerezettséget, s ezért túlságosan műviék és elvontak.

Mindennek eredménye a mind tömegesebbé való identitásvesztés, vagyis az egyén képtelensége arra, hogy világosan, egyértelműen és hosszú távon definiálja önmagát. Annyira felgyorsult a minket körülvevő világ, hogy a hosszú távú önmeghatározás a határidőnaplók áradatában szinte-szinte lehetetlenné válik, arra kell folyamatosan hangsúlyt fektetni, hogy az egyén versenyképes maradjon a piacon, egyébként is a bürokrácia nem az egyénre tart igényt, hanem csupán részleges szerepére vagy funkciójára, a szalgmunkában csak egy állomássá válik. A mindennapi ember naponta beleborzong a fali-szteri világ szelébe... már ha marad rá ideje.

Sajátos a mi térségünk is az identitáslazulás világában, ugyanis társadalmi dimenzióba vetítve: olyan gyorsan igyekszünk megfelelni a kapitalizmusnak, hogy közben elveszítjük önmagunkat. Kimaradtunk egy néhol másfél évszázados folyamatból, amit most pár évtized alatt akarunk „bepótolni”. Széles tömegek korábbi társadalmi identitása hullott szét, miközben a szocialista világból hirtelen átvanzsáltunk felemás kapitalizmusunkba, széttöredeztek a hagyományos identitáskeretek, s a helyettük felkínált új modelleknek nem állt kellő meny-

nyiségű idő a rendelkezésükre, hogy meg tudtak volna gyökerezni hétköznapjainkban.

Önkéntelenül adódik a kérdés: a tervezhetetlen, folyamatosan változó jelenben az egyéni lét bizonytalanná válásával az identitás lenne az a szilárd, biztonságos pont a mai kor emberének életében, ami fogódzót, támaszt nyújt az idegen, mozgásban lévő világgal szemben? Vajon nem csak „pótszer”, ami igyekszik a közösségek helyébe lépni?

Húsba vágó ez a kérdés egy szörványdiskurzus margóján. A nagy elméleti áttekintés és az identitás kategóriájának részletes és nagyon körültekintő, *n* tudományágat segítségül hívó elemzése után kikerülhetetlenül belebotlunk a valóság talajába, azaz a hogyanba és a mikéntbe.

Bodó Barna könyve egy szörványban élő ember tapogatózása az adott és a kapott identitás barlangjában. Lämpása a hit, pontosabban a megmaradásba vetett hit, ami megvilágítja a nagy „történet” néhány foszlányát. Akaratlanul is kiragad és leragad a kisebbségi lét identitáskeresésében. A borító kitűnő példája ennek: reflektorfénybe csak néhányan kerülnek, akiket az „itt”-ség és a „most”-ság horizontjába von.

Amiért az olvasó kicsit elmarasztalhatja a szerzőt, az az út hosszúsága, amit meg kell tenni a mondatok sziporkázásáig, a tulajdonképpeni mondanivalóig: a kisebbségi és a nemzeti lét boncolgatásáig. Amiért a filozófus vonja kissé össze a szemöldökét, egy filozófiai disszertáció olvasásakor, az a heideggeri perspektíva egy mondatral való „elintézése”, azaz a „nem a létből kell megérteni az identitást, hanem az identitás lényegéből kell megérteni ember és lét azonosságát, gondolkodás és lét összetartozását” tétel mellőzése.

A könyv elolvasása után sem tudjuk meg, hogy mi az az identitás (a szerző nem is ígéri a válasz megadását, csupán a fogalom elemzése és megnyilvánulási formáinak a bemutatása a célja), de valahogy mégis gazdagabbak leszünk, és nemcsak a rengeteg meghatározási kísérlet elolvasása miatt, hanem mert a Bodó Barna által irányított reflektorfényben felismerjük önmagunkat. Hozzátenném: nem a címben jelzett „egyetemességben”, hanem abban a sajátosságban, ami mi magunk vagyunk.

Nagy Tímea

A kisebbségek élénkítő színpoltjai a társadalomnak

Jakabffy Elemér: Kisebbségi sorskérdések. Kvár, 2005. 406 lap

Balázs Sándor összeállításában olyan kisebbségi kérdések kapnak hangot, amelyek Jakabffy Elemér kortárs politikai porondján gyakran képezték politikai vita tárgyát. A politikus felszólalásaiban és véleménynyilvánításaiban oly módon próbálta a kisebbség-többség problémáját megfogalmazni, hogy arra egyfajta megoldást is igyekezett nyújtani.

Szerinte az egyenjogúság stratégiája akkor működne, ha először a társadalomból irtanak ki a kisebbséget érintő negatív jelenségeket és hiedelmeket, s ehhez távlatilag a társadalmi rosszat kell felszámolni. Hogy milyen formában sikerült ez neki, azt a társadalmi és politikai történések igazolták vissza.

Jakabffy Elemér azon kevesek közé tartozott, akik fiatalon bekerültek a politikálásba. Lehetősége volt a demokratikus kisebbségi jogok tiszteletben tartásáért küzdeni mind a magyar, mind a román politikában. A román parlamentbe négyszer választották képviselőnek. Úgy vélte, hogy a román állami-társadalmi berendezkedést tartalmilag kellene demokratizálni. A román állam elsődleges érdeke a kisebbségi feszültségek megnyugtató eloszlátása kellene legyen. Felveti az anyanyelvhasználat és az asszimiláció kérdését, amely az 1920-as években komoly problémát jelentett a kisebbségi érdekvédelem terén. Mi tagadás, a 21. században is a romániai magyar érdekvédelem ugyanezekkel a kérdésekkel állt szemben mindaddig, amíg az EU-integráció előtti felkészülési időszakban a román állam úgy vélte, előnyére válik az integrációs folyamatban, ha teljesít egyes kisebbségi jogokat, követelményeket. Ezek a tények azt bizonyítják a két világháború közötti, illetve a mostani időszak vo-

natkozásában is, hogy a kisebbség jogainak kivívása a többséggel szemben hosszadalmas és bonyolult folyamat, függetlenül attól, hogy az illető társadalom demokratizálódása milyen fokon áll.

Jakabffy igyekezett a többségi nemzet oldaláról megközelíteni a nemzetiségi kérdést, mindannak ellenére, hogy bekövetkezett az az idő, amikor neki magának is ezzel ellentétes státusban kellett képviselnie a kollektív kisebbségi jogokat. Szerinte a nemzeti hovartartozás egyetlen elfogadható ismérve az *önbesorolás*, egy nemzethez való tartozás tudata és vállalása. Ha mindezen egyéni jogokat az állami berendezkedés megtagadja, akkor erőszakos asszimilációról van szó. Jakabffy felveti az önkéntes és erőszakos asszimiláció közötti különbséget.

Balázs Sándor így ír Jakabffy Eleméről: „Nemzeti-ség-külpolitikai tevékenysége nem azért figyelemre méltó, mintha a panasztételeknek lett volna kézzelfogható foganatjuk. Sokkal fontosabb számunkra az, hogy politikusunk a nemzetközi itélőszéken egyáltalán szóhoz juthatott, kifejhette nézeteit az Európában élő minoritást foglalkoztató létkérdésekben. Ő ugyanis sohasem a magyar ügyet vitte a nemzetközi fórum elé, mindig az általános európai szintű kisebbségproblémát taglalta, ennek csak egyik egyedi megnyilvánulásaként szemléltette a romániai visszasságokat.” (30.)

A *Kisebbségi sorskérdések* összeállítás hét nagy tematikus részre osztható. Az első részben Balázs Sándor Jakabffy életpályáját és politikai munkásságát mutatja be, a második rész tanulmányokat tartalmaz a monarchiabeli viszonyokról, részletesen kitérve Krassó-